

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Кафедра фізіології людини і тварин

Зав. кафедрою
Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С. В. *С.В.Г.*

Протокол № 2 від «16» жовтня 2019 р.

№11516102019

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни

ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ ЛЮДИНИ

підготовки бакалавра

спеціальності 091 «Біологія»

освітньо-професійної програми «Біологія»

Луцьк – 2019

Програма навчальної дисципліни «Психофізіологія людини» підготовки бакалавра, галузі знань 09 «Біологія», спеціальності 091 «Біологія» за освітньо-професійною програмою «Біологія»

Розробник: Козачук Н.О., професор кафедри фізіології людини і тварин, доктор біологічних наук, доцент

Рецензент: Омельковець Я.А., кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри фізіології людини і тварин

протокол № 1 від 5.09.2019 р.

Завідувач кафедри: _____ (Моренко А.Г.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету біологічного факультету

протокол № 1 від 11.09.2019 р.

Голова науково-методичної

комісії факультету _____ (Дмитроца О.Р.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

© Козачук Н.О., 2019

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Для студентів денної форми навчання галузі знань 09 «Біологія», спеціальності 091 «Біологія» освітньо-професійної програми «Біологія»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	09 «Біологія» 091 «Біологія» «Біологія» «Бакалавр»	Вибіркова
Кількість годин/кредитів __120__/_4__		Рік навчання __3__
		Семестр _5_-ий__
		Лекції __32__ год.
		Практичні (семінарські) _20_ год.
		Лабораторні __-__ год.
		Індивідуальні __-__ год.
ІНДЗ: <u>немає</u>		Самостійна робота __60__ год.
		Консультації __8__ год.
		Форма контролю: залік

Для студентів заочної форми навчання галузі знань 09 «Біологія», спеціальності 091 «Біологія», освітньо-професійної програми «Біологія»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	09 «Біологія» 091 «Біологія» «Біологія» «Бакалавр»	Вибіркова
Кількість годин/кредитів _120__/_4_		Рік навчання__3__
		Семестр__5-ий__
		Лекції__8__ год.
		Практичні (семінарські) _4_ год.
		Лабораторні __-__ год.
		Індивідуальні __-__ год.
ІНДЗ: <u>немає</u>		Самостійна робота _86__ год.

		Консультації__22__ год.
		Форма контролю: залік

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Мета викладання навчальної дисципліни полягає у формуванні в студентів уявлення про фізіологічні механізми, принципи і закономірності психічної діяльності і поведінки людини.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

- оволодіти теоретико-методологічними основами психофізіології людини;
- оволодіти сучасними методами дослідження психофізіологічних функцій;
- сформулювати уявлення про сучасний стан розвитку психофізіології.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях: основні терміни і поняття психофізіології; сучасні фізіологічні методи дослідження психіки і поведінки; основи теорії функціональних систем; основи теорії нейронних мереж; принципи організації нейронів кори великих півкуль; онтогенез психофізіологічних функцій.

Крім того студенти повинні вміти характеризувати інтегративну діяльність мозку; розпізнавати загальні закономірності фізіологічних процесів, станів та властивостей вищої нервової діяльності; визначити за фізіологічними показниками ступінь функціональної напруженості стану організму; використовувати методи дослідження психофізіологічних функцій.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Програма змістових модулів

Змістовий модуль 1. Психофізіологія функціональних станів та емоцій

Тема 1. Предмет і завдання психофізіології.

Історія становлення психофізіології. Основні джерела психофізіології. Предмет і завдання психофізіології. Методи психофізіологічних досліджень.

Тема 2. Фізіологічні основи сприйняття та фізіологічні основи поведінки.

Структурно-функціональна організація сенсорних систем. Класифікація рецепторів. Рецепторний акт первинно- і вторинно-чутливих рецепторів. Сенсорні шляхи. Коркові сенсорні проекції. Принципи кодування інформації. Суть понять «відчуття» і «сприйняття». Абсолютний і диференційний пороги. Психофізичний закон.

Суть поняття «поведінка» Вроджені і набуті форми поведінки. Інстинкти. Безумовні рефлекси. Умовні рефлекси. Динамічний стереотип. Потреби. Функціональна система як основа поведінкового акту.

Тема 3. Фізіологічні механізми емоцій.

Класифікація емоцій. Теорії емоцій. Нейронні механізми емоцій. Нейрохімія емоцій. Лицева експресія як засіб невербального спілкування.

Тема 4. Психофізіологія сну.

Значення сну. Фізіологічні характеристики сну. Нейрофізіологічні механізми сну. Сон

і консолідація енграм. Сновидіння. Патологічні форми сну. Гіпноз.

Тема 5. Фізіологічні механізми свідомості.

Природа свідомості. Самосвідомість. Нейронні механізми усвідомлюваних і неусвідомлюваних психічних процесів. Теорії свідомості. Фізіологічні механізми мислення.

Тема 6. Фізіологічні основи креативності.

Поняття креативності. Види творчих здібностей. Теорії креативності. Нейрофізіологічні основи креативності.

Змістовий модуль 2. Психофізіологія пізнавальної сфери.

Тема 7. Фізіологічні основи пам'яті.

Види пам'яті. Фізіологічні механізми короткочасної пам'яті. Фізіологічні основи довготривалої пам'яті. Вікові особливості пам'яті.

Тема 8. Фізіологічні механізми мови.

Сигнальні системи дійсності. Мовні центри. Молекулярно-генетичні основи мови.

Тема 9. Функціональна асиметрія великих півкуль головного мозку.

Функції лівої півкулі. Функції правої півкулі. Особливості функціонування мозку у шультів. Міжпівкулева взаємодія.

Тема 10. Фізіологічні основи уваги.

Види уваги. Характеристики уваги. Фізіологічні механізми довільної і мимовільної уваги.

Тема 11. Психофізіологія індивідуальних відмінностей.

Історія становлення вчення про типи вищої нервової діяльності. Роль дослідження умовних рефлексів у виділенні типів вищої нервової діяльності. Темперамент і характер. Типи темпераменту. Типи поведінки.

Тема 12. Статеві особливості психофізіологічних функцій.

Статевий диморфізм нервової системи людини. Статеві відмінності у функціонуванні мозку чоловіків і жінок. Статеві відмінності когнітивних процесів чоловіків і жінок.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 2

Для студентів денної форми навчання галузі знань 09 «Біологія», спеціальності 091 «Біологія» освітньо-професійної програми «Біологія»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лек.	Прак.	Конс.	Сам. роб.
Змістовий модуль 1. Психофізіологія функціональних станів та емоцій.					
Тема 1. Предмет і завдання психофізіології.	8	2	-	-	6

Тема 2. Фізіологічні основи сприйняття та фізіологічні основи поведінки.	14	4	4	-	6
Тема 3. Фізіологічні механізми емоцій.	10	2	2	-	6
Тема 4. Психофізіологія сну.	10	2	2	-	6
Тема 5. Фізіологічні механізми свідомості.	12	4	-	2	6
Тема 6. Фізіологічні основи креативності.	10	2	-	2	6
Разом за змістовим модулем 1	64	16	8	4	36
Змістовий модуль 2. Психофізіологія пізнавальної сфери.					
Тема 7. Фізіологічні основи пам'яті.	12	4	4	-	4
Тема 8. Фізіологічні механізми мови.	7	2	-	1	4
Тема 9. Функціональна асиметрія великих півкуль головного мозку.	7	2	-	1	4
Тема 10. Фізіологічні основи уваги.	8	2	2	-	4
Тема 11. Психофізіологія індивідуальних відмінностей.	14	4	6	-	4
Тема 12. Статеві особливості психофізіологічних функцій.	8	2	-	2	4
Разом за змістовим модулем 2	56	16	12	4	24
Усього годин	120	32	20	8	60

**Для студентів заочної форми галузі знань 09 «Біологія», спеціальності 091 «Біологія»
освітньо-професійної програми «Біологія»**

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лек.	Прак.	Конс.	Сам. роб.
Змістовий модуль 1. Психофізіологія функціональних станів та емоцій.					
Тема 1. Предмет і завдання психофізіології.	9	2	-	-	7
Тема 2. Фізіологічні основи сприйняття та фізіологічні основи поведінки.	15	2	2	2	9
Тема 3. Фізіологічні механізми емоцій.	9	-	-	2	7
Тема 4. Психофізіологія сну.	9	-	-	2	7
Тема 5. Фізіологічні механізми свідомості.	9	-	-	2	7

Тема 6. Фізіологічні основи креативності.	9	-	-	2	7
Разом за змістовим модулем 1	60	4	2	10	44
Змістовий модуль 2. Психофізіологія пізнавальної сфери.					
Тема 7. Фізіологічні основи пам'яті.	9	-	-	2	7
Тема 8. Фізіологічні механізми мови.	11	2	-	2	7
Тема 9. Функціональна асиметрія великих півкуль головного мозку.	9	-	-	2	7
Тема 10. Фізіологічні основи уваги.	9	-	-	2	7
Тема 11. Психофізіологія індивідуальних відмінностей.	13	2	2	2	7
Тема 12. Статеві особливості психофізіологічних функцій.	9	-	-	2	7
Разом за змістовим модулем 2	60	4	2	12	42
Усього годин	120	8	4	22	86

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Для студентів денної форми навчання галузі знань 09 «Біологія», спеціальності 091 «Біологія» освітньо-професійної програми «Біологія»

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Методи психофізіологічних досліджень.	10
2	Класифікація рецепторів.	10
3	Безумовні рефлекси.	10
4	Лицева експресія як засіб невербального спілкування.	10
5	Історія становлення вчення про типи вищої нервової діяльності.	10
6	Види творчих здібностей.	10
	Разом	60

Для студентів заочної форми навчання галузі знань 09 «Біологія», спеціальності 091 «Біологія» освітньо-професійної програми «Біологія»

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Фізіологічні основи креативності.	10
2	Класифікація рецепторів.	6
3	Безумовні рефлекси.	6

4	Методи психофізіологічних досліджень.	6
5	Історія становлення вчення про типи вищої нервової діяльності.	6
6	Фізіологічні механізми емоцій.	6
7	Фізіологічні основи уваги.	6
8	Психофізіологія сну.	10
9	Фізіологічні механізми свідомості.	10
	Разом	86

5. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)

ІНДЗ не передбачене.

5. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Для студентів денної форми навчання галузі знань 09 «Біологія», спеціальності 091 «Біологія» освітньо-професійної програми «Біологія»

Поточний контроль (маx = 40 балів)						Модульний контроль (маx = 60 балів)		Загальна кількість балів <
---	--	--	--	--	--	--	--	---

Для студентів заочної форми навчання галузі знань 09 «Біологія», спеціальності 091 «Біологія» освітньо-професійної програми «Біологія»

Поточний контроль (мах = 40 балів)		Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 2		
T2	T12	МКР №1	МКР №2	
20	20	30	30	100

Критерії оцінювання

Для студентів денної форми навчання галузі знань 09 «Біологія», спеціальності 091 «Біологія» освітньо-професійної програми «Біологія»

Поточний контроль знань здійснюється шляхом виконання тестових завдань, які максимально оцінюються в 3 бали.

Практичні навички (виконання практичної роботи) оцінюються за результатами виконання практичних робіт. Максимальна кількість балів за виконання роботи – 1 бал. Загалом за усі практичні роботи – 10 балів. Практична робота може бути оцінена, якщо студент виконав всі завдання, оформив роботу, зробив висновки.

Проміжний контроль (модульна контрольна робота) проводиться письмово. Модульний зріз передбачає розв'язання тестових завдань, які складаються на основі лекційного курсу, практичних робіт і питань, які виносяться на самостійне опрацювання. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за один модульну контрольну роботу – 30 балів (загалом 60 балів за дві модульні контрольні роботи).

Підсумковий контроль – залік. Оцінювання знань студентів здійснюється за результатами поточного й модульного контролю. При цьому завдання із цих видів контролю оцінюються в діапазоні від 0 до 100 балів включно.

У випадку незадовільної підсумкової оцінки, або за бажання підвищити рейтинг, студент складає залік у формі тестування. При цьому на залік вноситься 60 балів, а бали, набрані за результатами модульних контрольних робіт, анулюються. Для отримання заліку потрібно набрати не менше 60 балів за 100-бальною шкалою. У відомості та індивідуальному навчальному плані студента в графі «оцінка за національною шкалою» робиться запис «зараховано».

Для студентів заочної форми навчання галузі знань 09 «Біологія», спеціальності 091 «Біологія» освітньо-професійної програми «Біологія»

Поточний контроль знань здійснюється шляхом виконання тестових завдань (всього 32 бали).

Практичні навички (виконання практичної роботи) оцінюються за результатами виконання практичних робіт. Максимальна кількість балів за виконання роботи – 4 бали. Загалом за усі практичні роботи – 12 балів. Практична робота може бути оцінена, якщо студент виконав всі завдання, оформив роботу, зробив висновки.

Проміжний контроль (модульна контрольна робота) проводиться письмово. Модульний зріз передбачає розв'язання 15 тестових завдань, які складаються на основі лекційного курсу, практичних робіт і питань, які виносяться на самостійне опрацювання. Правильне розв'язання тестового завдання оцінюється в 2 бали. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за один модульну контрольну роботу – 30 балів (загалом 60 балів за дві модульні контрольні роботи).

Підсумковий контроль – залік. Оцінювання знань студентів здійснюється за результатами поточного й модульного контролю. При цьому завдання із цих видів контролю оцінюються в діапазоні від 0 до 100 балів включно.

У випадку незадовільної підсумкової оцінки, або за бажання підвищити рейтинг, студент складає залік у формі тестування. При цьому на залік вноситься 60 балів, а бали, набрані за результатами модульних контрольних робіт, анулюються. Для отримання заліку потрібно набрати не менше 60 балів за 100-бальною шкалою. У відомості та індивідуальному навчальному плані студента в графі «оцінка за національною шкалою» робиться запис «зараховано».

Список джерел

1. Александров Ю.И. (ред.) Психфизиология. - СПб.: Питер, 2003. - 496с.
2. Бехтерева Н.П. Магия мозга и лабиринты жизни. – М.:АСТ.: СПб.: Сова, 2007.- 383с.
3. Блум Ф., Лейзерсон А., Хофстедтер Л. Мозг, разум и поведение. М., 1988.
4. Брагина Н. Н., Доброхотова Т. А. - Функциональные асимметрии человека. - М:
5. В.І. Кравченко, С.А. Данилов – К. : ООО «Інтерсервис», 2011. – 329 с.
6. Возникновение человека. М., 1977-79. Т. 1-5.

7. Изард Ч. Психология эмоций. СПб., 1999.
8. Левонтин Р. Человеческая индивидуальность: Наследственность и среда. М., 1993.
9. Линден Ю. Обезьяны, человек и язык. М., 1981.
10. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии. М., 1973.
11. Макарчук, М. Ю. Психофізіологія: навчальний посібник / М. Ю. Макарчук, Т. В. Куценко, Медицина, 1988. -240с.
12. Жуков Д.А. Биология поведения: гуморальные механизмы. – СПб.: Речь, 2007.
13. Спрингер С., Дейч Г. Левый мозг, правый мозг. М., 1983.
14. Харрисон Дж., Уайнер Дж., Таннер Дж., и др. Биология человека. М., 1979.